

■■■ ELŐSZÓ ■■

Napjainkban a biográfia új virágkorát éli. Az individuum, amely a korábbi évtizedekben a tudományos kutatás tárgyaként elveszni látszott, a társadalomtörténet és társadalomtudomány felé orientálódó történetírásban mint történelemformáló személy tér vissza. Vitathatatlan, hogy az elmúlt évszázadban a történettudományban jelentős deficit halmozódott fel azáltal, hogy a vizsgálatok központi kérdése szinte kizárólagosan a struktúrák és folyamatok elemzése volt eltakarva vagy figyelmen kívül hagyva az egyes embernek, a személyiségnek a társadalmi folyamatokban játszott szerepét. A megszületett biográfiák pedig elsősorban „nagy emberek” – állami vezetők, hadvezérek – politikai pályaképei voltak.

Ennek az aránytalanságnak a fölszámolása az elmúlt évtizedekben mind a hazai, mind az egyetemes történetírásban elkezdődött. Mindenekelőtt a *Meg lehet-e írni és – ha igen – hogyan egy ember életét?* alapkérdéshez kapcsolódó módszertani nehézségekkel való szembenézéssel, a különböző diszciplínák megközelítési módjainak ütköztetésével, a korlátok fölfejtésével, a biográfiát írók személyes attitűdjeinek legitimációjával, más diszciplínák elméleti és módszertani eredményeinek beemelésével. A felmerülő dilemmák ellenére az elmúlt évtizedekben megerősödött az a nézet, amely a biográfiára úgy tekint, mint ami lehetővé teszi, hogy közelebb jussunk a valóság teljességéhez azáltal, „hogyan egy emberi életút ténylegesen adott struktúrájából indulunk ki, és egy ilyen életnek a történelmi környezettel való összefonódásában rajzoljuk meg a gondolati úton felfejthető struktúrák és a szabálytalanságok összefüggéseit egy történelmi metszetben” (Hagen Schulze).

A különböző módszertani megközelítések és elméleti keretek metszéspontjában mára kirajzolódott néhány általánosan elfogadott alaptétel is. Először is szembe kell azzal nézni, hogy a vizsgált személy nem egy dimenzióban él,

hanem komplex módon épül fel. Az életút maga nem koherens, a koherenciaigény a mából, a vizsgálatot folytató történész részéről megfogalmazódó erőteljes szükséglet, holott az adott személy életének egyes szakaszai e szempontból (is) nagy eltéréseket mutathatnak. Másodszor, bár triviálisnak ható tény, mégis újra és újra hangsúlyozni kell, hogy a forrásoknak azon köre, amely egy-egy személy elemzéséhez rendelkezésre áll, rendszerint heterogén, nem szisztematikusan és nem időrendben, hanem hiányosan és véletlenszerűen válogatva áll elénk. Harmadszor pedig fontos figyelembe venni a följebtendő életút kapcsán azt is, hogy egyetlen személyt sem lehet izoláltan – csupán családi háttérével együtt – vizsgálni, hiszen primer szocializációjára olyan szokások is hatnak, amelyek a társadalom bizonyos csoportjaira jellemzők, illetve amelyek a történelem folyamán változnak. Egyes esetekben az általános vonatkoztatási keret lehet egy hasonló társadalmi helyzetű, szocializációjú csoport, míg más esetekben a társadalom fölérendelt struktúrái is. A személyiség komplexitása azonban minden esetben a társadalom komplexitásával, valamint az egyén és a társadalmi közeg közötti interakciók, az integráció mértékével függ össze.

Megkerülhetetlen biográfiai probléma tehát a személyiség egyediségének, valamint annak csoportparaméterek szerinti vizsgálata. Vagy ahogyan Kövér György fogalmaz: „Kiről szól az életrajz? A típusról (típusokról) s az(oka)t megjelenítő személyről, avagy a csoport (osztály) hálójába vetett (bele- vagy kifelé kapaszkodó) egyénről? Valóban pontszerű életeseményeket köt-e össze a biográfus az életút vonalával? A szociálpszichológiában az élettörténeti elbeszélés alapvető fordulópontjait »nukleáris epizódnak« nevezik és fölérendelt tematikus szálak mentén kötik össze. Vajon nem lenne vizuálisan is pontosabb, ha a vonallal összekötendő pontok helyett a fordulatokat »életörvényekként« vagy »életcsóváként« képelnénk el attól függően,



hogy éppen örvény sodrában, avagy üstökös csóvájában látjuk pörögni az egyént? Mindazonáltal egyetlen szálnál szélesebb sávban, a paraméterek halmazán keresztül követhetnénk nyomon a tematizálásnak azokat a szempontjait, amelyek révén az életpálya mozgását a különböző redukcionizmusok látószögéből értelmezni szoktuk. Egyiket a másik után és egyiket a másikba öltve.”

A Kisebbségkutató Intézet a Vajdasági Magyar Művelődési Intézettel és a marosvásárhelyi Borsos Tamás Egyesülettel együttműködve az elmúlt fél évtizedben két konferenciát is rendezett személy és közösség viszonyáról. (2007 augusztusában Marosvásárhelyen *Kisebbségi életpályák*, 2010 novemberében Zentán pedig *Egyén és közösség* címmel.) Jelen kötet tematikailag a két konferencia anyagára épül, kulturális antropológiai, néprajzi, művészettörténeti, történeti elemzéseket tartalmaz. Szerkesztési elvként a kronologikus rendet választottuk. Így egymás mellé kerülhettek a felvidéki, erdélyi vagy éppen a vajdasági magyar közösségekben meghatározó vagy jelentős szerepet játszó személyek életútjai, a közösségükhöz való viszonyuk, a többségi társadalomba, a politikai struktúrába való beágyazottságuk. Ez a párhuzamosság lehetővé teszi az olvasó számára, hogy képet kapjon arról is, hogy adott időszakban melyek voltak a hasonlóságok és különbségek a külhoni magyar közösségek társadalmi helyzete, politikai önszerveződése és orientációja tekintetében.

A szerkesztők



